

פענוח הערות ומראי-מקומות.

האזינו שיחה א.

פרשתינו לב, מד. ויבא משה וידבר את כל דברי השיחה הזאת באזני העם הוא והושע בן-נון:

רש"י ד"ה הוא והושע בן נון. שבת של דיווגי היתה, נטלה רשות מזה ונתנה לזה, העמיד לו משה מתרגמן ליהושע שיהא דורש בחייו, כדי שלא יאמרו ישראל בחיי רבך לא הנה לך להרים ראש; ולמה קוראהו כן הושע? לומר שלא נחה דעתו עליו שש"פ שנתנה לו גדלה השפיל עצמו כאשר מתחלתו:

ספרי כאן. ויבא משה, נאמר כאן ויבא משה ונאמר להלן וילך משה אי איפשר לומר ויבא משה שכבר נאמר (דברים לא א) וילך משה ואי איפשר לומר וילך משה שכבר נאמר ויבא משה, אמור מעתה בא דיותיכוס שלו והרשות נתנה ביד אחר.

(5 ספרי וילך.) (במדבר כז יח) ויאמר ה' אל משה קח לך את יהושע בן נון קח לך גברתן כמותך. קח לך אינו אלא בליקחה לפי שאין חבר נקנה אלא בקשי קשין מכאן אמרו יקנה אדם חבר לעצמו שיהא קורא עמו ושונה עמו אוכל עמו ושותה עמו וגולה לו סתריו וכן הוא אומר (קהלת ד ט) טובים השנים מן האחד (שם ד יב) והחוט המשולש לא במהרה ינתק משיב הקדוש ברוך הוא ואומר לו למשה תן לו תורגמן ליהושע ויהא שואל ודורש ומורה הוריות בחיך שכשתפטר מן העולם לא יהו ישראל אומרים לו בחיי רבך לא היית מדבר ועכשיו אתה מדבר ויש אומרים העמידו מן הארץ והושיבו בין ברכיו והיה משה וישראל מגביהים ראשיהם לשמוע דבריו של יהושע מה היה אומר ברוך ה' אשר נתן תורה לישראל על ידי משה רבינו כך היו דבריו של יהושע.

ספרי פנחס כז, יח. ויאמר ה' אל משה קח לך את יהושע בן נון – את שבלבך. קח לך מה שבדוק לך, ועליך

(1 בראשית ג, ח. וישמעו.) יש מדרשי אגדה רבים וקבר סדרים רבותינו על מכונם בכ"ר ובשאר מדרשות; ואני לא באתי אלא לפשוטו של מקרא ולאגדה המישבת דברי המקרא דבר דבור על אפניו: **וישמעו.** מה שמעו? שמעו את קול הקב"ה שהנה מתהלך בגן:

(2 כללי רש"י ס"ה.) את מקומו של רש"י כ"פשטן", המבאר ומסביר רק על פי פשוטו של מקרא ולצורך פשוטו של מקרא – קבע רש"י עצמו בהצהרתו, עליה חוזר מספר פעמים: "ואני לא באתי אלא לפשוטו". כל האמור, איפוא, בפירושו על התורה – הוא "לפשוטו". רוב מאמרי חז"ל המצוטטים (פעמים רבות בעיבוד ושינוי לשון) בפירוש רש"י – באים ללא ציון מקורם, ומבלי להגדירם כמדרשיים. במקרים אלה הדרשות מתחייבות בהכרח מפשוטו של מקרא ומתאימות לפשט במדה מקסימלית. כאן הופך היידירשיי לפשט מובהק לכל דבר, בהתאם להבנה הראשונית והייחלקה" ביותר של הפשט. לפיכך אין מצויין בהם המקור, שכן הכתוב עצמו מהווה מקור לפירושים אלה.

סוטה יג עמוד ב. "וילך משה ויהושע ויתנצבו באהל מועד". תנא: אותה שבת של דיווגי היתה, נטלה רשות מזה, ונתנה לזה.

מפורש (משלי כז) נוצר תאנה יאכל פריה. איש אשר רוח בו – שיכול להלך כנגד רוחות של כל אחד ואחד: וסמכת את ידך עליו – א"ל תן תורגמן ליהושע, להיות שואל ודורש ומורה הוראות בחיך. כשתפטר מן העולם, לא יהי ישראל אומרים בחיי רבו לא הורה, ועכשיו הוא מורה. מיד מעמידו מן הארץ, והושיבו אצלו על הספסל. רבי נתן אומר: כיון שהיה יהושע נכנס לארץ היה משתיק את התורגמן, עד שנכנס ויצא וישב במקומו:

ספרי פרשנינו עה"פ. הוא והושע בן נון, למה אני צריך והלא כבר נאמר (במדבר יג טז) ויקרא משה להושע בן נון יהושע מה תלמוד לומר הוא והושע בן נון להודיע צדקו של יהושע שומע אני שצפת דעתו עליו משנתמנה ברשות תלמוד לומר הוא והושע בן נון, הושע בצדקו אף על פי שנתמנה פרנס על ישראל הוא הושע בצדקו כיוצא בו אתה אומר (שמות א ה) ויוסף היה במצרים וכי אין אנו יודעים שיוסף היה במצרים אלא להודיע צדקו של יוסף שהיה רועה את צאן אביו ואף על פי שנתמנה מלך במצרים הוא יוסף בצדקו כיוצא בו (ש"א יז יד) ודוד הוא הקטן וכי אין אנו יודעים שדוד הוא הקטן אלא להודיע צדקו של דוד שהיה רועה את צאן אביו, ואף על פי שנתמנה מלך על ישראל, הוא דוד בקטנו.

(8 רש"י ד"ה וסמכת את ידך עליו. תן לו מתרגמן שְׂיִדְרֵשׁ בְּסִיפֵהוּ, שְׁלֹא יֵאָמְרוּ עָלָיו, לֹא הָיָה לוֹ לְהָרִים רֹאשׁ בְּיָמָיו מִשָּׁה:

ספרי שם. איש אשר רוח בו – שיכול להלך כנגד רוחות של כל אחד ואחד: וסמכת את ידך עליו – א"ל תן תורגמן ליהושע, להיות שואל ודורש ומורה הוראות בחיך. כשתפטר מן העולם, לא יהי ישראל אומרים בחיי רבו לא הורה, ועכשיו הוא מורה. מיד מעמידו מן הארץ, והושיבו אצלו על הספסל. רבי נתן אומר: כיון שהיה יהושע נכנס לארץ היה משתיק את התורגמן, עד שנכנס ויצא וישב במקומו:

(9 וילך לא, ב. וַיֹּאמֶר אֲלֵהֶם בֶּן־מֹאֶה וְעֶשְׂרִים שָׁנָה אֲנִי הָיוֹם לֹא־אוּכַל עוֹד לָצֵאת וּלְבֹא וַיְהִי הָאָמָר אֵלָּי לֹא תַעֲבֹר אֶת־הַיַּרְדֵּן הַזֶּה:

רש"י ד"ה לא אוכל? איני רשאי, שְׁנִטְלָה מִמֶּנִּי הָרְשׁוּת וְנִתְּנָה לַיהוֹשֻׁעַ.

(11 מהרש"א סוטה שם. וילך משה ויהושע ויציבו באהל גו' אותה שבת (שבת) כו'. דעד היום לא בא למחנה שכינה דהיינו אוהל מועד רק משה בלבד אבל באותו יום שמת משה היה גם יהושע נצב במחנה שכינה דהיינו שבת דיוזגי בתחלת היום למשה וסופו ליהושע כפירש"י וקצת ראייה מהאי לישנא דקאמר שבת של דיוזגי שמת משה בשבת וכבר האריכו בזה התוס' בפרק ע"פ ע"ש וק"ל:

(12 כללי רש"י פרק ז. מאחר שרש"י בא, בין השאר, ללוות את התקדמותו של הלומד הראשוני של התורה ("בן חמש למקרא"), התקדמות שהיא לפי סדר התורה מראשה ועד סופה, נכתב פירש"י בהנחה שאותו תלמיד ילמד גם אותו (את פירש"י) לפי סדר זה של קדימה ואחורי. לפי זה ברור שרשיי מפרש ענין או מלה בהזדמנות הראשונה - לפי סדר החומש - שבה נתקל הלומד בענין זה'.

..על פי האמור ברור שאין רש"י חוזר על דברים שפירש כבר בהזדמנות קודמת (ראה הנסמן בפרק ג כלל 8), אלא אם כן: (1) יש בפעם הנוספת חידוש או תוספת המובנים ומתקבלים רק לאור הפעם הנוספת". (2) כאשר מסיבה כלשהי בהבנת הכתובים עלול בן־החמש לטעות שבהזדמנות המאוחרת הפירוש שונה". (3) כאשר יש מרחק של ספר ויותר ובמיוחד לגבי ביאור מלה שאינה רגילה" (מלבד ענין כללי וכדומה אותו זוכר בן החמש גם בהפרש של כמה חומשים) (ראה גם פרק ג כלל 9 ואילך). (4) כאשר בפעם השניה אין הענין דומה ממש, אף שהשוני קל ביותר. (5) בספר דברים "משנה תורה" שכתבו כן הוא יש מקום להקל בחזרה על פירושים שהובאו כבר. (6) כאשר הפירוש מובא לראשונה שלא במקומו, כי אם בהזדמנות קודמת בדרך אגב (לצורך הבנת הדברים שבמקום ההוא דוגמא לקמן כלל אין די בכך כדי שרשיי יימנע מלפרשו במקומו העיקרי, שכן אין בהכרח שהתלמיד יזכור דברים שנאמרו שלא במקומם ודרך אגב.

(14 ספרי מטות לא, כא. ויאמר אלעזר הכהן אל אנשי הצבא הבאים למלחמה זאת חקת התורה אשר צוה ה' את משה – משה רבינו לפי שהיה בכלל כעס – בא לכלל טעות. ר' אלעזר אומר: בג' מקומות בא לכלל כעס ובא

לכלל טעות. כיוצא בו אתה אומר (ויקרא י) ויקצוף על אלעזר ועל איתמר בני אהרן הנותרים לאמר קודש הוא לכם מהו אומר מדוע לא אכלתם את החטאת וגו'. כיוצא בו אתה אומר (במדבר כ) ויאמר אליהם שמעו נא המורים המן הסלע הזה נוציא לכם מים? – מהו אומר? וירם משה את ידו ויך את הסלע במטהו פעמים. אף כאן אתה אומר ויקצוף משה על פקודי החיל שרי האלפים ושרי המאות הבאים מצבא המלחמה, מה אומר? ויאמר אלעזר אל אנשי הצבא הבאים למלחמה. משה רבינו, לפי שבא לכלל כעס – בא לכלל טעות. וי"א משה נתן לו רשות לאלעזר הכהן לדבר, שכשיפטר משה מן העולם לא יהיו אומרים לו: בחיי משה רבך לא היתה מדבר, עכשיו מה אתה מדבר? ר' יאשיה אומר: שהיה אומר דבר בשם אומרו, שנאמר (אסתר ב) ותאמר אסתר למלך בשם מרדכי:

ספרי – הורוביץ – כאן. ראה בסוף.

18) שם לא, כג. וַיֵּצֵא אֶת־יְהוֹשֻׁעַ בֶּן־נֹון וַיֹּאמֶר תִּזְקַן וְאִמְלֵךְ כִּי אִתָּה תָבִיא אֶת־בְּנֵי יִשְׂרָאֵל אֶל־הָאָרֶץ אֲשֶׁר־נִשְׁבַּעְתִּי לָהֶם וְאֵנֹכִי אֶהְיֶה עִמָּךְ:

רש"י ד"ה ויצא את יהושע בן נון. מוסב למעלה כלפי נשיבה, כמו שפירש "אל הארץ אשר נשבעתי להם":

פרש"י שם פסוק ז. כי אתה תבוא את העם הזה. "ארי את תעול עם עמא קדין": משה אמר לו ליהושע וקנים שבדור יהיו עמך, הכל לפי דעתו ונצטו, אבל הקב"ה אמר ליהושע "כי אתה תביא את בני ישראל אל הארץ אשר נשבעתי להם" — תביא על פרחם, הכל תלוי בך, טל מקל וסה על קדקדו, דבר אחד לדור ולא שני דברים לדור (סנהדרין ח):

19) כי תשא לג, יא. וְדָבַר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה פָּנִים אֶל־פָּנִים פֶּאֶשֶׁר יְדַבֵּר אִישׁ אֶל־רֵעֵהוּ וְשָׁב אֶל־הַמִּטָּה וּמִשְׁרָחוֹ יְהוֹשֻׁעַ בֶּן־נֹון נָעַר לֹא יָמִישׁ מִתּוֹךְ הָאֹהֶל:

משפטים כד, יג. בָּנֵקֶם מֹשֶׁה וַיְהוֹשֻׁעַ מִשְׁרָחוֹ נִיעַל מֹשֶׁה אֶל־הָרָקַע הָאֵלֶּהִים:

רש"י ד"ה ויקם משה ויהושע משרתו. לא ידעתי מה טיבו של יהושע כאן, ואומר אני, שהיה המלמד מלנה לרב עד מקום הגבלת תחומי הקר שמינו רשאי לילך

משם והלאה, ומשם ניעל משה לבדו אל הר הקאליהם, ויהושע נטה שם אהלו ונתעכב שם כל ארבעים יום, שכן מציינו פשיד משה וישמע יהושע את קול העם פרעה (שמות ל"ב: י"ז), למדנו שלא היה יהושע עמם:

21) לקוטי שיחות חלק ו עמוד 361. בזהר (ח"ב קנו, א), דמשה אסתלק במנחה דשבת, וקשה ממרז"ל דביום הסתלקותו כתב י"ג ספרי תורה.

מענה : כבר דשו בה רבים - עיין תוד"ה מכאן (מנחות ל, א) רא"ש פ' ערבי פסחים, מרדכי שם, אור זרוע הל' מוצ"ש, ס' חסידים סי' שנ"ו, כל בו דין מ', טוש"ע חאו"ח סי' רצ"ב, ב"ח ט"ז ושו"ע רבינו הזקן שם, עשרה מאמרות (להרמ"ע מפאנו) חלק חקו"ד ח"ב פי"ג, שו"ת חת"ס ח"ו סכ"ט, סדר הדורות ב"א תפ"ח, טעמי המנהגים עפ"ח (בשם ס' עטרת צבי) ועוד. והמורם מכל הנ"ל י"ל בשלשה: א) דמדרשות חלוקות הם, והיא היא פלוגתת התנאים בב"ב (טו, א) עיי"ש, ב) דהתחלת ההסתלקות הי' בערב שבת וסופה במנחת שבת (וצע"ג איך כתב ויקבור אותו קודם המאורע מש"כ וימת וגו' כבר תירצו שהוא מפני דנסתלק הצלם שלו - ואולי אפ"ל עפמש"כ בזח"ב פ"ט רע"א דקבורתו היתה ברצון דע"ק ומדבר בנשמתו, ועיי"ג כז, סע"ב, זח"ג רפ, א). ג) דכתיבת הס"ת הי' ע"י שינוי: בדמעות (עש"מ שם) או ע"י השבעת הקולמוס (חת"ס שם בשם השל"ה). ולכאורה חידוש גדול הוא לומר דכתיבה כזו כשרה היא, ואת"ל דכך הי' הציווי: לקוח את סה"ת א"כ נילף מינה גם לכל מקום.

לקוטי שיחות חלק כד עמוד 208 הערה 15. פי' מהרז"ו לדב"ר שם. ובשו"ת חת"ס (ח"ו סכ"ט) בשם השל"ה כתב (לתרץ איך כתב משה ביום פטירתו שהי בשבת), שמשה כתב הס"ת בהשבעת הקולמוס. וראה גם צרור המור ס"פ עה"פ עד תומם. וצע"ג שעפ"ז - ס"ת הכתובה בנס כשרה ולכתחילה. - ולהעיר מדברי הצ"צ בנוגע להמירות כתיבת אדמו"ר האמצעי (ס' השיחות תש"ב ע' 122. התמים ח"ב ע' עז-ט) ואכ"מ.

שה"ג להערה 23. פנחס כז, טז, וַיִּפְקֹד יְהוָה אֶל־הַיְּהוּדִים הַרוֹחָתִים לְכָל־בָּשָׂר אִישׁ עַל־רֵעֵהוּ: אֲשֶׁר־נִצָּא לִפְנֵיהֶם וְאֲשֶׁר יָבֹא לִפְנֵיהֶם וְאֲשֶׁר יוֹצֵאֵם וְאֲשֶׁר יֵבִיאֵם וְלֹא תִהְיֶה עֲצָתָהּ יְהוָה פָּצָאן אֲשֶׁר אֵינֻלָּהֶם רָעָה: וַיֹּאמֶר יְהוָה אֶל־

מִלְשָׁה קַח-לָךְ אֶת-יְהוֹשֻׁעַ בֶּן-נֹון אִישׁ אֲשֶׁר-רוּחַ בּוֹ וְסִמְכָתָּ
אֶת-יָדְךָ עָלָיו:

פרש"י שם פסוק כג. ויסמך את ידיו. בְּעֵין יָפָה, יוֹתֵר
וְיוֹתֵר מִמָּה שֶׁנִּצְטָנָה, שֶׁהִקְבִּ"ה אָמַר לוֹ "וְסִמְכָתָּ אֶת יָדְךָ",
וְהוּא עָשָׂה בְּשֵׁמִי יָדָיו, וְעָשָׂא כְּכָל מְלָא וְגִדּוּשׁ, וּמְלָא
חֻקָּמָתוֹ בְּעֵין יָפָה (שם): **כאשר דבר ה'.** אֵף לְעֵנָן הַהוּד
— נָתַן מִהוּדוֹ עָלָיו:

סנהדרין צח עמוד ב. אָמַר רַב יְהוּדָה אָמַר רַב: עֲתִיד
הַקָּדוֹשׁ בְּרוּךְ הוּא לְהַעֲמִיד לָהֶם דָּוִד אַחֵר, שֶׁנֶּאֱמַר:
"וְעָבְדוּ אֶת ה' אֱלֹהֵיהֶם וְאֵת דָּוִד מֶלֶכָם אֲשֶׁר אָקִים לָהֶם".
"הָקִים" לֹא נֶאֱמַר, אֲלָא "אָקִים". אָמַר לִיה רַב פֶּפֶּא
לְאַבְנִי: וְהִקְתִּיב: "וְדָוִד עָבְדִי נָשִׂיא לָהֶם לְעוֹלָם"? כָּגוֹן
קִיסָר וּפְלָגִי קִיסָר.

לקוטי שיחות חלק כד עמוד 218. די שאלה (אין די
ווערטער הקהילו אלי וואָס רש"י קומט באי וואָרענען
איז: גלייך בתחילת הסדרה האט שוין רש"י מפרש
געווען: לא אוכל עוד לצאת ולבוא לא אוכל איני רשאי
.. שנטלה ממני הרשות ונתנה ליהושע", און מיט
עטלעכע פסוקים ווייטער זאגט רש"י אַ כָּלֵל: דבר אחד
לדור ולא "שני דברים לדור". קומט אויס, אז יהושע -
איז שוין געוואָרן דער דבר (אחד) לדור. איז מוקשה: ווי
קומט עס אַז די הקהלה פון אידן איז געווען דורך משה
אמת טאקע, אז משה רבינו האט גע- וואלט אליין ריידן
צו אידן, ואעידה במ את השמים ואת הארץ גו' - אבער
דאָס מקהיל זיין דעם קהל איז דאך שייך בלויז צום
נשיא, צום מנהיג הדור: און וויבאלד אז יהושע איז שוין
געוואָרן דער דבר (אחד) לדור, האט ער געדארפט
מקהיל זיין אידן און משה וואלט צו זיי גערעדט. [ועכ"פ
האט די הקהלה געדארפט זיין דורך ביידע צוזאַמען -
ע"ד ווי דער דיבור (ביי דער הקהלה) צו אידן איז געווען
דורך ביידן: הוא והושע בן נון - אָבער נישט הקהילו אלי,
דער אלי (משה) זאגט הקהילו, וואָס איז שולל יהושע].
און כדי צו פאַרענטפערן די שאלה, איז רש"י מקדים ולא
תקעו אותו היום בחצוצרות להקהיל את הקהל (און איז
גלייך מבאר בנוגע צו יהושע) לפי שנאמר עשה לך (און
איז דערביי מדייק) ולא השליט יהושע עליהם", וואָס
דאָס (אַז לא השליט יהושע עליהם") איז מבאר בדרך

ממילא פארוואס די הקהלה איז געווען דורך משה,
כדלקמן.

ספרי פנחס כז, יב. ויתעבר ה' בי - כאדם שאומר
נתעבר בי פלוני, ונתמלא עלי חימה: למענכם - שאתה
גרמתם. וכן הוא אומר (תהלים קו) ויקציפו על מי
מריבה וירע למשה בעבורה: ולא שמע אלי - ולא קיבל
תפלתי. ר' נתן אומר: הרי הוא אומר (איוב לו) הן אל
כביר לא ימאס תם, אין הקב"ה מואס תפלתם של רבים;
אבל כאן לא קיבל תפלתי: ויאמר ה' אלי - אמר לו
למשה: בדבר הזה רב לך, שאין מניחים את הצדיקים
לבוא לידי עבירה חמורה. מכאן היה ר' ישמעאל אומר:
משל להדיוט - לפום גמלא שיחנא. ד"א: אם משה, חכם
חכמים גדולים, אבי נביאים, לא נשא לו פנים - ק"ו
לשאר כל אדם. המענים את הדין והמעותין את הדין -
עאכ"ו: רב לך - אמר לו: הרבה שמור לך, הרבה צפון
לך, שנאמר (תהלים לא) מה רב טובך אשר צפנת
ליראיך, ואומר (ישעיה סד) ומעולם לא שמעו ולא
האזינו, ולא ראתה אלהים זולתך, יעשה למחכה לו. ד"א:
רב לך - אמר לו הרבה יגעת, הרבה עמלת, צא משה
ונח! שנא' (דניאל יב) לך לקץ הימין ותנוח. אמר לו: אם
לאו - אכנס כהדיוט! א"ל: אין המלך נכנס כהדיוט. אמר
לו: אם לאו אעשה תלמיד ליהושע! אמר לו: רב לך, הרב
נעשה תלמיד לתלמיד? אמר לו: אם לאו אכנס דרך
אוויר, או דרך חלל! אמר לו: ושמה לא תבוא. אמר לו:
אם לאו עצמותי יעברו את הירדן! אמר לו: כי לא תעבור
את הירדן הזה, וכי המת יכול לעבור? אלא אמר לו:
משה, אף עצמותיך לא יעברו את הירדן: אל תוסף דבר
אלי עוד בדבר הזה - אמר לו: בדבר הזה אל תבקש
ממני, אבל בדבר אחר גזור עלי ואני אעשה. משל למה
הדבר דומה? למלך שגזר על בנו גזרה קשה, והיה הבן
ההוא מבקש מאביו. אמר לו בדבר הזה אל תבקש ממני,
אבל בדבר אחר גזור עלי ואני אעשה, (איוב כב) ותגזר
אומר ויקם לך. אמר לו: אם לאו הראני! אמר לו: בדבר
זה אני עושה: עלה ראש הפסגה - מגיד הכתוב שהראהו
המקום למשה את הרחוק כקרוב, את שאין גלוי כגלוי,
את כל הקרוי ארץ ישראל, שנאמר (דברים ל"ד:א)
ויראהו ה' את הארץ ואת נפתלי ואת הנגב ואת הככר:

תנחומא ואתחנן ו. אָמַר לְפָנָיו, רַבּוֹנִי, אִם מִפְּנֵי יְהוֹשֻׁעַ
אָנִי מֵת, אֲלֹךְ וְאַהֲרֶה לוֹ תַּלְמִיד. אָמַר לוֹ: אִם אַתָּה רוֹצֶה

לעשות כה, לה עשה. עמד משה והשכים לפתחו של יהושע. הנה יהושע יושב ודורש, ועמד משה וכפף קומתו והניח ידו על פיו, ונתעלמו עיניו של יהושע ולא ראה אותו, כדי שיצטער וישלים עצמו למיתה. והלכו ישראל אצל משה לפתחו ללמד תורה, ושאלו ואמרו, משה רבנו היכן הוא. אמרו להם, השכים והלך לפתחו של יהושע. הלכו ומצאוהו בפתחו של יהושע, והנה יהושע יושב ומשה עומד. אמרו לו ליהושע, מה עלתה על לבך שמשה רבנו עומד ואתה יושב. כיון שתלה עיניו וראהו, מיד קרע בגדיו וצעק ויבכה ואמר, רבי רבי, אבי אבי ואדוני. אמרו ישראל למשה, משה רבנו, למדנו תורה. אמר להם: אין לי רשות. אמרו לו: אין אנו מניחין אותה. יצתה בת קול ואמרה להם, למדו מיהושע, וקבלו עליכם לישב וללמד מיהושע. ישב יהושע בראש, ומשה בימינו, ובני אהרן משמאלו, והנה יהושע יושב ודורש בפני משה. ואמר רבי שמאל בר נחמני אמר רבי יונתן, בשעה שאמר יהושע, ברוך אשר בחר בצדיקים, נטלו מסורות חכמה ממשה ונתנו ליהושע, ולא היה יודע משה מה היה יהושע דורש. אחר שעמדו ישראל משיבה, אמרו למשה, פרש לנו את התורה. אמר להם: איני יודע מה אשיב לכם. והנה משה רבינו נכשל ונפל. באותה שעה אמר משה, רבון העולמים, עד עכשיו בקשתי חיים, ועכשיו הרי נפשי נתונה לה.

יל"ש ואתחנן ג, כו. אמר ליה כה עלתה במחשבה לפני וכה מנהגו של עולם, דור ודור ודורשיו, עד עכשיו היה חלקה לשרת לפני ועכשיו הגיע חלקו של יהושע תלמידו. אמר לפניו אם מפני יהושע אני מת אלה ואהיה תלמידו. אמר לו אם אתה רוצה לעשות כה עשה. עמד משה והשכים לפתחו של יהושע והנה יהושע יושב ודורש, וכפף משה קומתו והניח ידיו על פיו ונתעלמו עיניו של יהושע ולא ראה אותו כדי שיצטער וישלים עצמו למיתה. הלכו כל ישראל לפתחו של משה ומצאוהו בפתחו של יהושע, והנה יהושע יושב ומשה עומד, אמרו לו ליהושע מה עלתה לה שמשה רבינו עומד ואתה יושב, כיון שתלה עיניו וראה מיד קרע את בגדיו וצעק ויבכה ואמר, רבי רבי אבי אבי ואדוני. אמרו לו ישראל, רבינו משה למדנו תורה, אמר להן אין לי רשות. אמרו לו, אין אנו מניחין אותה, יצתה בת קול ואמרה להם למדו מיהושע, קבלו עליהם, וישב יהושע בראש ומשה רבינו

מימינו ואלעזר משמאלו, והנה יושב ודורש בפני משה ולא היה יודע משה רבינו מה היה יהושע דורש, אחר שעמדו ישראל אמרו לו למשה רבינו סתם לנו את התורה, אמר להם איני יודע מה אשיב לכם, והנה משה רבינו נכשל ונפל. באותה שעה אמר משה רבינו, רבוננו של עולם, עד עכשיו בקשתי חיים [ועכשיו] נפשי נתונה לה.

(27) ראב"ע תשא לג, יא. ומשרתו יהושע בן נון נער. והוא היה מאה ועשר שנים. וחכמים אמרו כי שבע שנים כבש ושבע שנים חלק אם כן היה בן חמשים ושש שנה ואיך קראו הכתוב נער. וככה דקדוקו ומשרתו יהושע בן נון שירות נער:

רמב"ן שם. ומשרתו יהושע בן נון נער כתב ר"א (אבן עזרא על שמות ל"ג: י"א) היה יהושע מאה ועשר שנים (יהושע כד כט), ונחמדים אמרו (זבחים קיח:) כי שבע שנים פבש ושבע שנים חלק, א"כ היה בן חמשים ושש שנה, ואיך יקראוהו הכתוב "נער", וככה פרושו, **ומשרתו יהושע בן נון** שרות נער. ועל דעת דרדך לשון הקדש שיקרא כל משרת "נער", כי בעל השררה הנכבד הוא האיש, והמשרת לו יקרא "נער", וכן "גחזי נערו" (מלכים ב ד: י"ב), "יקומו נא הנערים וישחקו לפניו" (שמואל ב ב: י"ד), וכן "עשרה נערים נשאי כלי יואב" (שם יח טו), כי יואב לא ימסר כליו רק לאנשים גבורי חיל שעמדו על ידו. וכתוב (יהושע ו כב) "ולשנים האנשים המרגלים אמר יהושע", וכתוב (בפסוק שאחריו) "ויבאו הנערים המרגלים" וגו', מפני שהיו משרתי העדה, מרגלים להם. וכן רבים, וכן "נערי המלך משרתיו" (אסתר ב ב), באר שהם האנשים העומדים לפני המלך משרתי גופו, לא משרתי החר. וא"כ יאמר ומשרתו יהושע בן נון משרת תמיד שלא ימוש מתוך האהל: וטעם **בן נון**, בא בחירק תמורת סגול, וכן "דברי אגור בן יקה" (משלי ל א), "שבן לילה היה ובו לילה אבד" (יונה ד י), "אם בן הכות הרשע" (דברים כה ב). ועם כל זה אני תמה מדוע לא נמלט בשם הצדיק הזה אחד שיבא כמנהג. ואני חושב כי נהגו לקרותו בן לכבוד, כי היה הגדול בתלמידי משה רבינו ויקראו לו בינו, פלומר הנבון, כי אין נבון וחקם כמוהו, או יהיה ענינו יהושע שהבינה מוליד, יעשו "נון" מלשון "לפני שמש בון שמו" (תהלים עב יז):

משפטים כד, יג. וַיָּקָם מֹשֶׁה וַיהוֹשֻׁעַ מִשְׁרָתוֹ וַיַּעַל מֹשֶׁה אֶל־הָרֹאשׁ הָהוּא:

רש"י ד"ה ויקם משה ויהושע משרתו. לא ידעתי מה טיבו של יהושע פאן, ואומר אני, שהיה תלמיד מלכה לרב עד מקום הגבלת תחומי הקר שאלו רשאי לילך משם והלאה, ומשם נעל משה לבדו אל הר האלהים, ויהושע נטה שם אהליו ונתעכב שם כל ארבעים יום, שכן מציינו פשיטת משה וישמע יהושע את קול העם ברעה (שמות ל"ב:י"ז), למדנו שלא היה יהושע עמם:

בהעלותך יא, כח. וַיַּעַן יְהוֹשֻׁעַ בֶּן־נוּן מִשְׁרַת מֹשֶׁה מִבְּחָרָיו וַיֹּאמֶר אֲדֹנָי מֹשֶׁה כִּלְאָם:

רש"י ד"ה כלאם. הטל עליהם צרכי צבור והם כלים מאליהם; ד"א, תנם אל בית הפלא, לפי שהיו מתנבאים משה מת ויהושע מכניס את ישראל לארץ (עי' ספרי):

(29) פרש"י כי תשא לד, לב ד"ה ואחרי כן נגשו. אחר שלמד לזקנים, חוזר ומלמד הפרשה או ההלכה לישראל; תנו רבנן כיצד סדר המשנה? משה היה למד מפי הגבורה, נכנס אהרן שנה לו משה פרקו, נסתלק אהרן וישב לו לשמאל משה, נכנסו בניו, שנה להם משה פרקם נסתלקו הן, ישב אלעזר לימין משה ואיתמר לשמאל אהרן, נכנסו זקנים, שנה להם משה פרקם, נסתלקו זקנים וישבו לצדדין, נכנסו כל העם, שנה להם משה פרקם; נמצא ביד כל העם אחד, ביד הזקנים שנים, ביד בני אהרן שלשה, ביד אהרן ארבעה וכו'. כדאיתא בערובין (דף נ"ד):

(30) בשלח יג, ט. וַיֹּאמֶר מֹשֶׁה אֶל־יְהוֹשֻׁעַ בְּחַר־לָנוּ אַנְשִׁים וַיֵּצֵא הֵלָחֶם בַּעֲמֻלָּה מִחֹר אֲנָכִי נֹצֵב עַל־רֹאשׁ הַגְּבֻעָה וּמִטָּה הָאֱלֹהִים בִּידִי:

רש"י ד"ה בחר לנו. לי ולך – השנהו לו; מכאן אמרו חכמים והי כבוד תלמידה חביב עליה פשלה; וכבוד חברו כמורא רבף מנין? שגאמר "ויאמר אהרן אל משה בי אדוני", והלא אהרן גדול מאחיו היה ועושה את חברו כרבו. ומורא רבף כמורא שמים מנין? שגאמר "אדני משה פלאם" – פלם מן העולם, חביבין הם פליה, המורדים בך כאלו מרדו בהקב"ה: **וצא הלחם.** צא מן הענן והלחם בו: **מחר.** בעת המלחמה, אנכי נצב: **בחר לנו אנשים.** גבורים ויראי חטא שתהא זכותן מסייעתן.

דבר אחר – בחר לנו אנשים שיודעין לבטל פשעים, לפי שבני עמלק מכשפין היו:

פסיקתא דר"כ פ"ג. ויאמר משה אל יהושע (שמות יז:ט). ולמה אמר ליהושע, מפני שבא משבטו של יוסף, וכת' והיה בית יעקב אש ובית יוסף להבה וגו' (עובדיה א:יח), תצא להבה מבית יוסף [ותאכל] קש של בית עשו, זה יהושע שהרג לעמלק, שנאמ' ויחלוש יהושע (שמות יז:יג).

עובדי' א, יג. וְהָיָה בֵּית־יַעֲקֹב אֵשׁ וּבֵית יוֹסֵף לְהָכָה וּבֵית עֵשָׂו לִקֵּשׁ וְדָלְקוּ בָהֶם וְאִכְלוּם וְלֹא־יִהְיֶה שְׂרִיד לְבֵית עֵשָׂו כִּי יִהְיֶה דָבָר:

ב"ב קכג עמוד ב. בעא מיניה רבי תלבו מרבי שמואל בר נחמני, פתיב: "ניהי פאשר ילדה רחל את יוסף וגו'" – מאי שנא כי אתיליד יוסף? אמר ליה: ראה יעקב אבינו שאין זרעו של עשו נמסר אלא ביד זרעו של יוסף, שגאמר: "והיה בית יעקב אש, ובית יוסף להבה, ובית עשו לקש וגו'".

ויצא ל, כח. וַיֵּהֱ פֹאשֶׁר יִלְדָה רַחֵל אֶת־יוֹסֵף וַיֹּאמֶר יַעֲקֹב אֶל־לָבֹן שְׁלַחֲנִי וְאֶלְכָה אֶל־מְקוֹמִי וְלֹא־רָצִי:

רש"י ד"ה כאשר ילדה רחל את יוסף. משנולד שטנו של עשו, שגאמר והיה בית יעקב אש ובית יוסף להבה ובית עשו לקש (עובדיה א'), אש בלא להבה אינו שולט למרחוק, משנולד יוסף בטח יעקב בהקב"ה ורצה לשוב:

פרש"י ר"פ וישב ד"ה וישב יעקב וגו'. אחר שכתב לך ישובי עשו ותולדותיו בדרך קצרה, שלא היו ספונים וחשובים לפרש היאך נתישבו וסדר מלחמותיהם איך הורישו את החרי, פרש לך ישובי יעקב ותולדותיו בדרך ארפה כל גלגולי סבתם, לפי שהם חשובים לפני המקום להאריך בהם, וכן אתה מוצא ב' דורות שמאדם ועד נח פלוני הוליד פלוני, וכשבא לנח האריך בו, וכן ב' דורות שמנח ועד אברהם קצר בהם, ומשהגיע אצל אברהם האריך בו. משל למרגלית שגפלה בין החול, אדם ממשימש בחול וכוברו בכברה עד שמוצא את המרגלית, ומשמצאה הוא משליך את הצורות מידו ונוטל המרגלית. ד"א **וישב יעקב,** הפשתי הנה נכנסו גמלי טעונים פשתן, הפחמי תמה אנה יכנס כל הפשתן הזה? היה פקח אחד משיב לו נצוץ אחד יוצא ממפוח שלף

שְׁשׁוֹרָף אֶת כָּלוּ, כִּי יַעֲקֹב רָאָה אֶת כָּל הָאֱלֹהִים
הַכְּתוּבִים לְמַעַלָּה, תָּמָה וְאָמַר מִי יָכוֹל לִכְבֹּשׁ אֶת כָּלָּו?
מִה כְּתִיב לְמַשָּׁה, אֵלֶּה תוֹלְדוֹת יַעֲקֹב יוֹסֵף, דְּכָתִיב וְהָיָה
בֵּית יַעֲקֹב אִשׁ וּבֵית יוֹסֵף לְהִבָּה וּבֵית עֲשׂוֹ לְקֵשׁ (עוֹבְדִיָּה
א') – נִצּוֹץ יוֹצֵא מִיֹּסֵף שְׁמִיכָלָה וְשׁוֹרָף אֶת כָּלָם:

פרש"י בשלח יז, יד. ד"ה ושים באוני יהושע.
הַמְּכַנִּים אֶת יִשְׂרָאֵל לְאָרֶץ, שְׁיִצְנָה אֶת יִשְׂרָאֵל לְשָׁלֵם לוֹ
אֶת גְּמולוֹ; כָּאֵן נִרְמַז לוֹ לְמַשָּׁה שְׁיִהְיֶשׁע מְכַנִּים אֶת
יִשְׂרָאֵל לְאָרֶץ (שם):

פרש"י שם פסוק יג. ויחלש יהושע. חֲתַם רָאשֵׁי גְבוּרָיו
וְלֹא הִשְׁאִיר אֵלָּא חֲלָשִׁים שְׁבָהֶם, וְלֹא הִרְגָם כָּלָם, מִכָּאֵן
אֲנִי לְמַדִּים נִשְׁעָשׂוּ ע"פ הַדְּבָר שֶׁל שְׁכִינָה (שם):

(31) פרש"י וילך לא, ז. כי אתה תבוא את העם הזה.
"אֲרִי אֶת תַּעֲוֹל עִם עֲמָא הָדִין": מַשָּׁה אָמַר לוֹ לִיהוֹשֻׁעַ
זִקְנִים שְׁבִדוֹר יִהְיוּ עִמָּךְ, הַכֹּל לְפִי דַעְתָּ וְנַעֲצָתָ, אֲכַל
הַקֶּב"ה אָמַר לִיהוֹשֻׁעַ "כִּי אַתָּה תָּבִיא אֶת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל אֶל
הָאָרֶץ אֲשֶׁר נִשְׁבַּעְתִּי לָהֶם" — תָּבִיא עַל כְּרָחֶם, הַכֹּל
תָּלוּי בָּהּ, טַל מִקַּל וְהֶדַף עַל קֶדְקֶדָן, דְּבָר אֶחָד לְדוֹר וְלֹא
שְׁנֵי דְבָרִים לְדוֹר (סְנֵהֲרִין ח'):

לקוטי שיחות חלק יט עמוד 309.

(32) שלח יג, ת. למטה אפרים הושע בן-נון:

שם טז. אֵלֶּה שְׁמוֹת הָאֲנָשִׁים אֲשֶׁר־שָׁלַח מֹשֶׁה לְתוֹר אֶת־
הָאָרֶץ וַיִּקְרָא מֹשֶׁה לְהוֹשֻׁעַ בֶּן־נוֹן יְהוֹשֻׁעַ:

(33) פרש"י שם ד"ה ויקרא משה להושע וגו'.
הַתְּפַלֵּל עָלָיו יְהִי יוֹשִׁיעָה מַעֲצַת מְרַגְלִים (סוּטָה ל"ד):

(35) ספר הערוך ערך זה. [וועקריקן] (כתובות י) היינו
מִזִּיחַ הֵיינו מִכֹּפֶר מִזִּיחַ גְּזִירוֹת וּמִכֹּפֶר עוֹנוֹת (שם סז)
הַבֵּא מִשְׁכוֹן וְטוֹל כְּדִי שִׁתְּזוּחַ דַּעְתוֹ עָלָיו פִּי מִלְשׁוֹן וְלֹא
יִזַּח הַחֹשֶׁן (א"ב תִּרְגוּם וְחֲנָפִי לֵב וְחֻחוּחִי לֵבֵא פִי גְבַהִי לֵב וְבַעַל
הַעֲרוּךְ גִּרְסָה זֹהוּהִי עֵינֵי שֶׁם):

ספר הערוך השלום. ראה בסוף.

(39) המשך סו עמוד תקעה. ראה בסוף.

לקוטי שיחות חלק יט עמוד 313. פון יינה של תורה
אין פרש"י: עס שטייט אין חסידות אז אין יהושע זיינען

פֿאַראַן צוויי מִדְּרִיגוֹת: א) ווי ער איז מִשְׁרַת (און מִקְבֵּל
פֿון) מִשָּׁה. ב) ווי ער איז לֵעֲצָמוּ (נאך הַסְתַּלְקוֹת מִשָּׁה)
וואָס דאַן איז ער בַּח' נֶעֱר וקטנות. עס איז אָבער פֿאַראַן
אַ מעלה דוקא אין דעם ענין פֿון נֶעֱר וקטנות - ווי עס
שטייט כי נֶעֱר יִשְׂרָאֵל (און דוקא דֶּעֱרַפָּאָר) וְאוֹהֶבֶהוּ" -
ווייל דוקא אין דעם ענין פֿון נֶעֱר וקטנות איז פֿאַראַן דֶּעֱר
בִּיטוּל " וקבלת עול מלכות שמים מער ווי אין דֶּעֱר
עבודה מצד גדלות (במוח ולב), און דֶּעֱרַפָּאָר איז דוקא
אין דעם דא דֶּעֱר וְאוֹהֶבֶהוּ" פֿון עֲצָמוֹתוֹ יִתְבָּרַךְ און דאס
איז דֶּעֱר חִילוק צווישן די צוויי פֿסוקים: אַתָּה תָּבֹא אֶת
הָעָם הַזֶּה" איז ווי יהושע איז מִקְבֵּל פֿון מִשָּׁה, און מצד
מִדְּרַ" מִשָּׁה איז דֶּעֱר ענין הִזְקָנִים (זו שקנה חכמה"),
עבודה שע"פ טעם ודעת; אָבער אַתָּה תָּבִיא אֶת בְּנֵי
יִשְׂרָאֵל" זיינען דברי הקב"ה לִיהוֹשֻׁעַ, מצד מעלת
הַבִּיטוּל פֿון יהושע - נֶעֱר יִשְׂרָאֵל וְאוֹהֶבֶהוּ" און מצד דעם
בִּיטוּל שִׁלְמַעֲלָה מִטַּעַם ודעת דאָרף מֶעַן - נִיט אַנְקוֹמֶעַן
צו די וואָס קנו חכמה". וי"ל אז דאָס איז אויך מִרְמוֹז אין
דעם חִילוק פֿון די אוֹתִיּוֹת צווישן תָּבֹא" און תָּבִיא" -
תָּבֹא" איז מִיט אַ וְאוֹ, און תָּבִיא" מִיט אַ יו"ד: הו"ו
מורה על הַמִּשְׁכָּה מִלְמַעֲלָה לְמַטָּה - וואָס הַמִּשְׁכָּה איז
חוץ פֿון עֲצָם", וְבִמִּילָא מִיט אַ מִדִּידָה וְהַגְבָּלָה; און אין
עבודה איז דאס די עבודה שע"פ טעם ודעת, וואו מ'דאָרף
אַנְקוֹמֶעַן צו די זִקְנִים" וואָס הֵיטֵן אַז די הַמִּשְׁכָּה זאל
קוֹמֶעַן בַּמָּקוֹם הָרְאוּי; הו"ו ד (ש) הֵיטֵן בַּח' נְקוּדָה לְבַד,
וואָס ווייזט אויף בִּיטוּל. און מצד דֶּעֱר עבודה דאָרף מֶעַן
נִיט אַנְקוֹמֶעַן צו די זִקְנִים", וְאִדְרָבָה - מצד דעם יו"ד
ווערט אויפֿגעטאָן אויך אין די זִקְנִים דֶּעֱר ענין פֿון בִּיטוּל,
תָּבִיא עַל כִּרְחֹם .. טוֹל מִקַּל וְהֶדַף עַל קֶדְקֶדָן.

(41) לקוטי שיחות חלק כד עמוד 142. מֶעַן קֶעַן
מִינֶעַן, אז די באַוואָרעניש פֿון אַ מַעֲקָה איז נויטיק נאָר
אין די ענינים פֿון בית של חול", וואָס זיין גג" (גְּבִהוֹת
וְגִאוּה) איז פֿשוט'ע גִּאוּה, הִיפֿךְ הַקְדוּשָׁה: בִּשְׁעַת עַס
רַעַדֵּט זיך אָבער וועגן מַקְדֵּשׁ, וואָס איז כּוֹלוּ קוֹדֵשׁ - איז
דאָךְ אויך דֶּעֱר גג הַמִּקְדֵּשׁ אָן עבודה דִּקְדוּשָׁה: ויגבֿה לְבו
בְּדִרְכֵּי ה', וְכִמְחַז"ל אַז אַ ת"ח צִרִיךְ שִׁיחָא בּו אַחַד
מִשְׁמוֹנָה שְׁבַשְׁמִינִית וואָס דאָרף מֶעַן דא באַוואָרענען -
שזֶהוּ ענין הַמַּעֲקָה איז די הִורָאָה, אז אפֿילו דֶּעֱר גג
הַמִּקְדֵּשׁ דאָרף הָאָבֶן אַ מַעֲקָה; און נאָכְ"י מֶעַר: אין מַקְדֵּשׁ
גּוֹפֵא, איז די מַעֲקָה גַּע' ווען אויפֿן גג הֵיכָל, און אויך
פֿון דעם קוֹדֵשׁ הַקְדָּשִׁים". וואָרומ אפֿילו ווען מ'האַלט
שוין בְּתַכְלִית הָעֵלִי, מוז מֶעַן זיין געוואָרנט און געצאָמט
דורך דעם הִרְגֵּשׁ הַבִּיטוּל: וְאִדְרָבָה כִּלִּים הַנִּגְמָרִים
בְּטִהְרָה צִרְכִּין טְבִילָה לְקוֹדֵשׁ: אפֿילו בִּשְׁעַת מ'האַלט ביי
אַ דִּרְגָא וואָס גִיט אָן אָרֵט צו מִינֶעַן אַז מ'איז שוין אַ
פֿאַרטיקע" כִּלִּי, אַזאַ וואָס איז נגמר געוואָרן בְּטִהְרָה

דארף מען דאן ערשט האָבן טבילה - אותיות ביטול - לקודש".

42) לקוטי תורה ר"ה נח עמוד א. ויוהכ"פ נק' ג"כ ראש השנה בכתוב והוא בחי' נשמה ופנימיות. שבבחי' הראש ג"כ יש פנימיות וחיצוניות וכ"כ בפע"ח שנסירת יוהכ"פ בסוד הפנימית ובראש השנה בסוד החיצונית, וע' בזהר בפ' אמור (דצ"ו ע"ב) רישא וגלגלתא כו' ובמק"מ שם. וע' באדר"ז דרפ"ח סע"א.

44) אגה"ק ס"ב. "קטנתי מפל הקסדים ומפל כו'". פירוש, שְׁבָכַל חֶסֶד נְחָסֵד שֶׁהַקְדוּשׁ-בְּרוּךְ-הוּא עוֹשֶׂה לְאֶדָם צָרִיף לְהִיּוֹת שְׁפֵל רוּחַ בְּמַאֲד. כִּי חֶסֶד דְּרוּעָא יְמִינָא, "וְיִמִּינוּ תַּחֲבָקְנִי", שְׁהִיא בְּחִינַת קִרְבַּת אֱלֹהִים מִמֶּשׁ בְּיָתֵר שְׂאֵת מְלַפְנִים, וְכָל הַקְּרוֹב אֶל ה' בְּיָתֵר שְׂאֵת וְהַגְבָּה לְמַעַל מַעַלָּה, צָרִיף לְהִיּוֹת יוֹתֵר שְׁפֵל רוּחַ לְמַטָּה מְטָה, כְּמוֹ שֶׁכָּתוּב "מֵרְחוֹק ה' נִרְאָה לִי". וְכַנּוּדָע, דְּכוּלָּא "קַמִּיָּה" דְּוּקָא – כָּלָא חֲשִׁיב, וְאִם כֵּן, כָּל שֶׁהוּא "קַמִּיָּה" יוֹתֵר – הוּא יוֹתֵר כָּלָא וְאִין נְאָפֵס.

שֶׁלֶד.

(מד) ויבא משה, נאמר כאן ויבא משה ונאמר להלן וילך משה אי אפשר
דברים לא א לומר ויבא משה שכבר נאמר וילך משה ואי אפשר לומר וילך משה שכבר
נאמר ויבא משה, אמור מעתה בא דיותיכום שלו והרשות נתנה ביד אחר.
וידבר את כל דברי השירה הזאת באוני העם, מלמד שהיה משקעם
באוניהם.

באזניהם.
 במדבר יג טו
 הוא והושע בן נון, למה אני צריך והלא כבר נאמר ויקרא משה
 להושע בן נון יהושע מה תלמוד לומר הוא והושע בן נון להודיע צדקו של יהושע
 שומע אני שצפת דעתו עליו משנתמנה ברשות תלמוד לומר הוא והושע בן נון,
 הושע בצדקו אף על פי שנתמנה פרנס על ישראל הוא הושע בצדקו כיוצא בו אתה
 שמות א ה אומר ויִּוְסַף הִיָּה בַּמִּצְרִים וְכִי אֵין אֲנִי יוֹדְעִים שִׁיוֹסֵף הִיָּה בַּמִּצְרִים אֵלָא לַהּוֹדִיעַ
 צדקו של יוסף שהיה רועה את צאן אביו ואף על פי שנתמנה מלך במצרים הוא יוסף
 ש"א יג יד בצדקי כיוצא בו וירוד הוא הקטן וכי אין אנו יודעים שדוד הוא הקטן אלא להודיעך
 צדקו של דוד שהיה רועה את צאן אביו, ואף על פי שנתמנה מלך על ישראל, הוא
 דוד בקטנו: סליק פסקא

שלה.

(מו) ויאמר אליהם שימו לבבכם לכל הדברים אשר אנכי מעיד בכם היום, צריך אדם להיות לבו ועיניו ואזניו מכוונים לדברי תורה וכן הוא אומר

וכו', ירושלמי שבת פ"א (ג' ע"ג), שם שקלים סוף פ"ג (מ"ז ע"ג), ובמדרש מעשה תורה (בית המדרש לר"א יעלינינק ח"ב ע' 92) איתא, ג' נוחלים העוה"ז והעוה"ב הדר בארץ ישראל וכו'; 15 ע' הקי' ומדבר בלשון הקדש וכו', השוה למעלה פ"י מ"ו (ע' 104, שורה 6) וציונים שם: 16 ע' הקי' אמרת וכו', פ"ו, רמב"ם, יו"ר בחיי: 1 גאמר כאן וכו', השוה פ"ו ריש וילך, ורש"י כאן, וטסה ייג ע"ב, ועינין גם נתיב: 3 דיורייכום, השוה למעלה פיסק' כ"ז (ע' 44, שורה 2), וכבר העיר הח' פערלעס בספרו Etymologische Studien שנגזרה מן המלה היוונית *διὰδοχος*, שהוראתה ממלא מקום וכן פירש ר' דוד הופמאן במ"ת: 6 הוא וכו' עד פרנס על ישראל, מובא ברא"ם, וגם בילקוט שמואל ר' קכ"ד: 7 להודיע צדקו וכו', רש"י, פ"ז: 8 שומע אבני וכו', נראה שהגרסה הנכונה היא זו שבמה"ג, יכול שטפה רוחו עליו, ופירושה, יכול עברה ונתגדלה רווח כשטף מים" ועל זה העיר: ידידי הח' ר' שלום שפיגל, וטעיתי בכתבי בספר השנה לאקדמיה האמיריקאית שנה 5-1934, ע' 215 שגרסת ממה"ג מוטעת היא: 10 וכי אין אנו יודעים וכו', שמות רכ"ו, פ"א ס"ו, רש"י שמות א' ה': 11 שנתמנה מלך וכו', השוה ספר אגדות היהודים לאמרי' לוי גינצבורג, ח"ה ע' 350, הערה 234: 16 צריך אדם וכו', רש"י, פ"ז:

1 נאמר—שכבר נאמר ויבא משה^ו ולהלן הוא אומר
וילך משה ה' ונאמר^ה נאמר ל' ויבא—ואי איפשר לומר^ה
ל' מי וילך משה ויבא משה ל' — 2 ויבא משה ל' ל'
לומר^ה ל' ל' — 3 אמור מעתה מלך^ה מעתה א, מלמד
ה' בא דיותיכוס א, דיותיכוס מ, בא דיותיכוס לך, בא
דאיתיכוס ש, דיתיקוס ט, שהוא בא ובידו הכוס ה' ונעין
בהערת הרמב"ם שם ו והרשות הרשות ש' נתנה ונתנה
נתונה ה' — 4 וידבר אמת, וידבר משה לך — 6 למה
— יהושע שומע אני יכול ה' למה מ' ראם, ולמה טל
רש' — 7 להושע—יהושע ליהושע אמ' מה—נון ל' מי'
מה ומה ד' להודיע אמ', להודיע ראם, ללמדך טלך
ש' — 8 שצמא אמלטי, שטפה ה', שצפתה ראם, שצפה
רש', שתזוהי מי' דעתו רוחו ה' משנתמנה ברשות משנכנס
לגדולה ה' ברשות—צדקו של יוסף קטע ש נתקלקל כאן—
9 הושע בצדקו טלך ראם, הוא יהושע עד שלא נכנס
לגדולה והוא יהושע משנכנס לגדולה ה', יהושע א, הוא
יהושע מ' אעפ"י שאעפ"י ה' ישראל אמ', הציבור טל
רשה ראם, הושע טר, יהושע ה', והושע אל, ל' מ'
כיוצא וכיוצא ה' — 10 להודיע—צאן אביו הוא יוסף עד
שלא נכנס לגדולה והוא יוסף משנכנס לגדולה ה' — 1
שנתמנה אמה, שנעשה טלך במצרים על כל ארץ מצ
12 בצדקו אמהט"ר, בקוטנו מי, בצדקו ל' כיוצא—בק
להודיע—אביו הוא דוד עד שלא נכנס לגדולה הוא דוד מ'
היה ל', דוד היה רשמי ו אעפ"י שאעפ"י ה', אעפ"י ש'
ל' — 14 בקטנו בצדקו ה' סליק מוסקא ד', ל' אלש'
15 לכל—היום אמ', ל' רשע, לכל הדברים ל' —

רפ

נחית - נח

280

מים הניתזין והצפין (הרי) [ציל אין] זה בני יותן⁽¹⁾ ובס"ה (סיה) זרק את האבן לכור לידע אם יש בו מים הניתזין אינן בני יותן. ובס' השחמט וחולי ל"ה התזין את הראש בבת אחת. בחלק ברי"ג דני מלכים (סנהד' ק"ב) וידה ירבעם את ישראל מאחרי ה' (ס"ב י"ה כ"א)⁽²⁾ אמר ר' יוחנן⁽³⁾ כשני מקלות המתזות זו את זו. ס"י כשני מקלות כשאדם מכה זה בזה ומתזין למרוחק כן הריח ירבעם את ישראל מאחרי ה'. כענין הסיר התז (ישעי' י"ה ה'). — (א"ב ערכו תזו).

* זן (לסעיד מליע זלז ושוה עם זערג ס"י ענין תנועה וכן בל"ם זן (bewegen) תעני' כ"ג. איני זו מכאן. יום' ס"ה. אינו זו משם. גימין ג"ח. לא זו משם. יכמו' ל"ה. ושרג ומשנה לא זה ממקומה. כתובי' כ"ד: לא זה ידה מתוך ידי. ושם ס"ב. מ"ג א"י אפשר לזוז מבית אבא. יד' כתובי' רס"ב ובי' ס"ס צ"ו אל תזוז אלמנתי מתוך ביתי. עירובי' ס"ד מ"א לא זו מדי אמות. ובהפעיל אבות ס"ג. מ"ז כל רוחות שבעולם. . . אין מזיזין אותו ממקומו וביז' ב"א. וסנהד' ק"ו רע"א יתר טוב: אין מזיזות ובתעני' כ' סע"א זכר ונקבה באו. שפ"ד סמ"ה אין אתה יכול להזיז אהבתך מהן. ובאפעל חולי' ל"ח. לאוזוי אוני. והשרש זאו והאלף נסתר. והוא כמו זעזע עיי"ע זע. ולכן במקום: שלא יהא זו מסלפין (שמי' ס"ס ל"ז) א"י בויק"ר ס"י מן סלפין דילי לית את זייע.

זח (מפעל ערבי נח. נח ענין התקה והסרה fort-rücken, erheben וכ"ה בל"ם וגם קרוב להוראת זה ס"י ענין גבהות לכ עיי"ע זה (sich überheben) כס"ק דכתובי'. בגמ' בתולה כתובתה מאתים (י"ה) היינו מזיח היינו מכסר מזיח גזרות ומכסר עונות⁽⁴⁾. כס' מציאת האשה כגמ' דמשיא את בתו (כתובי' מ"ז) הבא משכון ופול כדי שתזוז דעתו עליי. ס"י מלשון (שכ"י כ"ה כ"ה) ולא יזח החשן. — (א"ב תרג' חנפ"י לכ (איזכ ל"ה י"ג) וזחחי לבא. ס"י נבהי לב. ובע"ה גרם זהוהי ע"ש). * (אחריה ועיי' סירש"י לשמו' שם ולא יזח לשון ניתוק

ספרא משמיה דרב שפח מזיזת לזיית. הנחה כל שמעכבת. ס"י שפח עשויה מזיזת לזיית יכלום אם צריכה כולה תיקון שרי אבל מקצתה לא. הנחה כל שחיא מעכבת ס"י אם עשה שפמו והניח מקצת שאינו עשוי מותר ליטלו כי מעכבתו באכילתו וכיוצא בו וטעום זה הצער שרי. * (אחריה ס"י זה עד וכיוצא בו הועתק מלה כמלה מס' ה"ח כדמוכח מהלכו' רי"ן גיאת ה' חוה"ט עמוד כ"ד והמיל' לא הרגיש בזה ודע כי גי' הנחה כל שמעכבת א"י גם בתורת האדם להרמב"ן עמוד מ"ג וכ"ה ברא"ש וריטב"א ועיי' בית יוסף חר"ס ס"י תקליא אבל כ"י מ' לא גרס הנחה וכן לא גרס רש"י עיי' בחי' הריטב"א ובד"ס מ"ק צד כ"ס: והרמב"ן (והוא שם) ס"י הנחה הוא מה שמכאן ומכאן לסתירתה הסה וקורין אותו כך לפי שדרך המתגלחין להגיהו עם הזקן וכי. ובנוף הדבר כתב בן הריטב"א בשם הרמב"ן והוסיף עוד ס"י בשם ר' נתנאל ז"ל כי השפה התחתונה קרויה נחת עליה כמו שקורין לריחים התחתונה שכב. — וכנ"ה ב"ס מ'. קרן זזית. בגימ' י"ג. מונחין בקרן זזית. תעני' כ"ג: קס איהו בחדא זזיתא ואיהו בחדא זזיתא. קידוש' ס"ו. תורה. . . מונחת בקרן זזית] —

ז (זז) (רכינו לא דק לסדרו יפה כי מקומו בע' א זא עיי"ע לעיל וסירושו (heizen) כב"ר ס' ס"ד (ס"ג) ויצא הראשון אדמוני: אנא קלון (דתאזין) [דתאזון]⁽¹⁾ בני. ס"י כמו (זאז) [זאה] יתירה (ניאל גי. כ"ב). — (א"ב שיבער ויחם המרחץ כמו ואתונא זזז יתירה בריאל (שם). ואין זה הערך). * (אחריה אבל הערך הוא זאז ע"ש ח"א צד מ"ט ושם הארכנו. וככ"י ודפ"ר וס"י וייניצ' רק באות אחד נסמן הערך והמעם אמרנו במבוא לזה החבור צד י". וברס' אמש' הדפיסו כאן ובע' הבא: זז] —

ז (= תז) = תז מלי' וכן בליא תז ענין הסיר הדיח והרחיק) כס"ק דשכת בגמ' לא יצא החיט (שכ"י י"ב רע"א) הא לא דמיא אלא לסיסא דתנן כס"ד במכשירין (סיה) נתנה תחת ארובה

(1) כ"ה לנכון בכ"י קאחוס בע' קלון א' וברפ"ע גם שם דתאזון. ועיי' מ"ש בע' זאז. (2) כ"ה גם בכ"י א"פ (רש"י והצפין ס"ס נה) וכ"ה בע' צח ב' לפי גי' דפ"ר רק שם והנצפין ובשד"פ הצפין והנצפין ונראה ששתי גירסאות בתעריכו יתר ובר"ש למכשירין א"י בני רכינו בע' דכאן וכתב על זה: משנה זו לא כצ"ח בשום מקום ובתוספתא נמי לא מצינו וכו'. עיי' היסב ועוד עיי' בחי' המאירי וברש"י ור"ן. וברפ"ד בכאן א"י והצפנים וצ"ל והנצפנים. ובנו"ג בשבת עריבת שירד דלף לחוכה מים הניתזין והנצפין אינן בני יותן ובמכשירין א"י הניתזין והצפין. (3) וכ"ה במקרא וכ"ה בכ"י ש"ס ובילק' כ"י למלכ"י ב' י"ז עיי' ר"ס סנהד' צד קפ"ה: אבל בנו"ג בתוספתא ע"ש. (4) בנו"ג ר' חנין וכ"ה בכ"י ש"ס. (5) ובע' זן ב' והבא חצי הראשון של אותו המאמר.

רמא

זח - זמ

281

תרג' כמה דמכנשין ית זחליא. כי אם מלאך
אדם כילק (ירמיה נ"א י"ד) תרג' כחלא. יתר
הגום (יואל א' ד') תרג' מותר זחלא. * [אחיה
בחולי שם ס' אב"י זחל אסקרא כ"ה לפי נ"י
הערוך עיי' וכ"ה בס' רגמ"ה כ"י לחולי] (בקובץ
כ"י אנג' דף ש"ז). ואין נודת המלה מערך הקודם
לזה אבל מה שמתורגם תולעת ועש ע"י זחלא
נגזר מפעל זחל שענינו הולך לאט ורומש] —

זחל ואו מפעל זה = בל"ם זח ובל"ע זח ס' ^{האיר והצהיר} glänzen בהוספת ל' בסוף או
נדרף עם צהל = צהר (schimmern, leuchten)
במסקתא דפרה (עד ל"ז) זחלין אפוי דבר פדא.
פ' צהבו פניו. * [אחיה במסקת' דר"כ שם
במ"ס ותלין וכבר תקן הרב המו"ל לנכון עמ"י
ערך שלנו וכ"ה בקהל"ד ס' מ' כהחכם ובילק'
קהלת רמז תתקע"ז בשם המסקת' ובמסקת'
רבתי ס"ד א"י הבהיקו וצה ל"י אפוי דבר (סדיון)
[סד"א]. ובירו' סנהד' מ"א ד"א: זחלין אפוי דבר
פדיה. זחל פנים הוא כמו הצהיל פנים (תחלי קדי.
ס"ז) והוא כמו הצהיר וכן בלשון ערבי זחר ענין
שמחה] —

זח (לדעת רבינו ארעית ותחתית ואולי לפי זה
מל"ע ^{der Hintere} מה שהוא תחת, ומה
שנראה לי עיי' למטה) בס' כ"ג בכלי' (ס"ה)
החרם (ס' ממא מפני זומו. ובשלש על שלש
סכ"ח) בכלי' (ס"ס) העושה בנר מן החרם
מהור מן הזומו ממא. ובר"ג דס' אלו מציאות
(כ"ס כ"א) בזומו של ים ובשליחותו של נהר ע"ג
דאית ביה סימן רחמנא שרייה. ובס' כל הצלמי'
בגמ' המוצא (ע"ז ס"ג. וכ"ה בב"ס כ"ד) המציל מן
הגיים ומן הנהר ומזומו של ים ומשוללותו של
נהר הרי אלו שלו. וכריש מנילת איכה (פתיחתא
ס"י כ"ג פ' ד' יהושע) ונרוץ הצלגל אל הבור (קהלת
י"ב ג') זו בלל שהוא זומו של עולם. ס' ארעיתו
ותחתיתו. * [אחיה הפ' קזה הועתק
מס' רה"ג לסד"מ צד י"ז וז"ל הזומן א"ד הזומן
ארעיתו ותחתיתו של מצודה ושל חרם ומנין
שהוא כן דגרסינן באלו מציאות ע"כ וכונתו על
זומו של ים ובס"י זה באר מהרש"ם בירו' ברכו'
פ"ד ד"ז סע"ב האומר לצולה חרבי (ישעי מ"ה כ"ז) זו
בבל שהיא זומו של עולם. ורש"י ס' בע"ז שם
זומו של ים: לשון ים החוזר לאחוריו עשר וחמש
עשרה פרסאות ושומף כל מה שמוצא בדרך

ול"ע הוא כדברי רונש בן לברט ע"כ. ותשובתו
אל מנחם הובאה בהוצאת רש"י להח' בערלינער
צד 162. ובה הענין בחולין ז' רע"א מכאן לת"ח
שאמר דבר הלכה שאין מוסיחין אותו. . . מ"ד
מוסיחין כדכתיב ולא יזח החשן, ושם אין מוסיחין
ופירש"י נאותך גרמה לך וכו'. . . ל"א מנביהין
ומסלקין אותו מדבריו. ובענין הוראה ראשונה ס'
בע"ה בע' זה ולכן גרס מזההין. ובה הוראה תמיד
בצירוף דעת ד"מ סנהד' צ"ו: קא זיחה (ברש"י וזה)
דעתיה. ירו' שבת פ"ח ד"א. לא הויה דעתי עלי. שמ"ר
ס"פ ל"ז שזחה דעתו עליו ובויק"ר פ"י בתמורות:
שלא יתנאה לבו עליו ועיי' זה ג' —

* זחח חולי' ז'. עיי' הקודם לזה ולדעת ר"פ
סמאלענסקין זה. זחח הוא הוא גם השרש זע
בעווענען.

זחל (מל"ם ענין הליך לאט וכן בל"ע זחל ענין
תנועה ונזילה (sich bewegen, fließen) בס' ז'
בעריות (ס"ג) ובמעייין ס"ה במקואות (ס"ה) העיר
ר' צדוק על הזחלין שרבו על הנומפין כשרין.
ובס"ה בפרה (ס"ה) ובס' ח' שרצים בגמ' אין
עושיין הילמי (שבת ק"ט:) כל הימים ממהרין בזחלין
ומסולין לזבין ולמצורעים ולקדש בהן מי חטאת.
ובס'. כל הזבחים שקבל בגמ' נשפך על הרצפה
(כ"ה) ובס"ז בעריות (ס"ד) העיר ר' צדוק על
הזחלין שקילחין בעלי' אגוז שהן כשרין. בס' במה
אשה בגמ' הבנות יוצאות (שבת ס"ה ר"ע), ובס'
אין בין המודר הנאה מחברו ונכנס לבקרו (נדרים
ס' סע"א) ובס' אחרון דכבודות (נ"ה) דאמר שמואל
אין המים ממהרין בזחלין אלא פרות בימי תשרי.
ס' בע' סף [א']. * [אחיה ובסעל יוצא
מקואות ס"ה מ"ה אין מוסיחין בו. ירו' שביע'
ספ"ד דל"ה ע"ג משיחילו מים. במדב"ר ר"פ י"ג
מכבודות וזחלות כל בוסמני גן עדן. ובסעל: ירו'
ע"ז ס"ד דמ"ד. עד דתזחלון גובה. ובתרג' תהלי'
קמ"ה. י"ח וזחלין מ"א כ"ה בב"י ובדפוס' וזחין
עיי' עמ"ד להח' לעווי ושם עוד כ"י תרג' לאיוב
ופינר יזחל וכו' בדפוס' יזליף ומה הענין גם זחל
בל"ם עיי' רד"ק זה השרש] —

זחל (מין חגב אשר ישא קול שאון ואנחה מל"ע
זחל, زحل Schnarrheuschrecke עיי' ע'
אסקרא) בס' אלו מרפאות בגמ' ובחגבים (תחלי ס"ה).
ת"ר אין לו עכשיו ועתיד לגדל לאחר זמן כגון
הזחל הזה (ס' מותר. אסף החסיל (ישעי ל"ג, ד')]

(¹) וכ"ה בכ"י ש"ס ובגויג בעלת. ובדפוס' בגמ' אגון. (²) בנוסח' ל"ג. (³) כ"ה בכ"י דפיה וכ"ה בע' חרם ב"י. אבל
בגויג במשנ' דש"ס חרם וכ"ה בערוך דפ' וויניצ' וש"ס חרם. (⁴) בדפוס' בגמ' פיה.

החרשים של משה עצמו, ולא לפי אופן חושיו וכחותיו של עצמו, וזהו עבודה גדולה להיות בביטול ובלי הרגש עצמו כלל, והב' דגם לאחר קיבלו ההשפעה גם אז הי' אצלו השפע שקבל ממשה, כפי אופן ההרגש והקליטה שהי' אצלו בעת הקבלה, ונמצא שהי' רק בחי' מקבל ולא משפיע כלל (כן נשמע מאדמו"ר בעל צ"צ) והענין דהנה לא בכל עת הי' משה משפיע דהמ' יום שהי' בהר בודאי לא הי' משפיע וגם לאחר ירידתו מההר הנה בעת שהי' באוהל לא הי' משפיע וגם אלו יצויר שגם אז הי' משפיע אבל בעת שהי' מדבר עם השכינה בודאי לא הי' משפיע, אך ההרגש בזה (וויא עס לייגט זיך אין דעם) דלא בכל עת הי' משפיע דבודאי הי' עתים שהי' לעצמו, ואיך שיהי' עכ"פ הי' עתים שלא הי' משפיע, וגם אז הי' בבחי' מקבל, שע"ז אמר ומשרתו יהושע בן נון נער לא ימיש מתוך האוהל (שע"ז אמר ומשרתו בדיוק) שהי' תמיד בבחי' מקבל שזה הי' מעלת יהושע נגד הע' זקנים שהגם שבוה הי' שוים יהושע והזקנים שקבלו מאצ' רוחו של משה כמ"ש ואצלתי מהרוח אשר עליך כו' אבל בזה הוא ההפרש שהזקנים קבלו מרוחו של משה לפי אופן החרשים והכחות שלהם ונמצא שלא יכלו לקבל כפי אופן אצ' רוחו של משה עצמו שזהו למעלה מהכלי שלהם, אבל יהושע מאחר שלא קבל כפי אופן חושיו וכחותיו רק כפי שנקלט אצלו מההשפעה דמשה האיר אצלו ההשפעה בשלימות כמו שהאירה במשה שהי' הוא כלי לזה כמו"כ האיר ביהושע שזהו מפני הביטול העצום והנחת עצמותו שהי' לו [הרי שפירש שזהו רק מפני שהי' משרת כו' שג"ז הוא מעלה גדולה, דהגם שאז לא הי' מקבל, אבל העיקר הוא שגם אז הי' בתכלית הביטול והנחת עצמותו למדרי' משה כו', וביאור דבר זה הוא ע"ד שארז"ל לפעמי' מצינו שגדלה שימושה יותר מלימודה כו' אמנם הענין בלתי מבורר אצלי עדיין, איך האב נאך דעם ענין ניט פאנאנדער גיקליבין, אבל בד"כ זהו נושא הע', או ע"ד ע' מצוה מעשיית, דאפילו מי שהוא חכם גדול בחכמת התורה שהיא חכמת האלקות, הנה ע"י ריבוי השקידה במצות מעשיית ובפועל נתוסף לו ריבוי חכמה כו' וכמאמר כל שיראת חטאו קודמת לחכמ' חכמתו מתקיימת, דלכא' א"מ איזה שייכות ישנו זל"ז, אך הנה אנו רואין שכן הוא, ונראה דבר זה במוחש ממש כו', ובאופן כזה יובן ע' זה דיהושע משרת כו' ואיך שיהי' הרי אנו רואין שזהו הי' מעלה גדולה ביהושע שהי' משרת כו', ועוד יש בפ' נער שהוא קטנות והיינו שזה הי' ביהושע לאחר הסתלקות משה שאזי נסתלק האור שהי' בימי משה דפני משה כפני חמה ופני יהושע כפני לבנה שהלבנה אין לה מאור עצמה כלל רק מה שמקבלת מהשמש (וגם זה לא נשתנה בה) * ונמצא דבענין נער דיהושע יש בזה ב' מדרי' הא' בימי משה שאז הי' בבחי' נער משרת שקבל האור בשלימות ממה שהי' והב' לאחר ההסתלקות שאז הי' נער בבחי' קטנות וכן הוא בלבנה דבעת שהיא במלואה היא מקבלת האור בשלימות ול"ד ביום המילוי אלא גם בד' ימים הראשונים בכלל ויש עתים שהיא בבחי' קטנות, וכמו שנת' בענין יהושע כמו"כ יש מדרי' זו במלאכים דהנה כתי' נער הייתי

(*) על תיבות אלו — נכתב בגוכ"ק: לא אבין.